

չութիւն, մարմնամարդութիւն, պար, երգեցողութիւն և ձեռագործ: Կամաւոր առարկաների համար, այսինքն զաղղիւրէն և գերմաներէն լեզուներն ու երաժշտութեան համար նշանակուած է առանձին լրացուցիչ վճար, որի քանակութիւնը կախած կը լինի այս երեք առարկաներից մէկը ուսանել ցանկացողներին թուից: Պրօգրիմագիտի ուսումնական ընթացքը բոլորովին համապատասխան կը լինի թիֆլիսի օրիորդական պրօգրիմագիտի նախագծին, որպէս զի այն օրիորդները, որոնք կը ցանկանան իրանց ուսումը շարունակել թիֆլիսի օրիորդական գիմնազիայում—կարողանան ուղղակի V դասարանը մտնել:

Մտադրութիւն կայ ապագայում նոյն պրօգրիմագիտի մէջ բաց անել նաև մանկավարժական դասարաններ—երկու տարուայ ընթացքով, որպէս զի ցանկացողը կարողանան իրաւունք ստանալ ուսուցչուհու պաշտօններ կատարելու քաղաքի կամ գիւղերի սկզբնական դպրոցներում: Պրօգրիմագիտի կառավարչուհի հոգաբարձական ժողովից միաբերան ընտրված է իշխանուհի Մարիամ Գրիգորեան Մակայեվա, որ իր ուսումը ստացել է Պետերբուրգի առաջին օրիորդական գիմնազիայում և յայտնի է արդէն իր մանկավարժական փորձառութեամբ:

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒՅՑ

Յունվարի 19-ին

Որպէս կարգադրող Բագուի մէջ 7-ին յունվարի տրված հայոց ներկայացման, ես, համաձայն ներկայացման մէջ մասնակցած երկուստարուցութեան ցանկութեան, պատիւ ունեմ ուղարկել ձեզ 231 թուրք, փոստի ծախսը հանած, կցելով այդ իմ նամակին և ներկայացման հաշիւը, որ և խնդրում եմ տպագրել ձեր լրագրում:

Յունվարի 7-ին Բագուի ժողովարանում յօգուտ Վանի սովատանջների և Մարգարիտական ընկերութեան գրադարանի տրված հայոց ներկայացման հաշիւը, որի գուտ արդիւնքը հաւասարապէս բաժանվեցաւ երկու մասի վրա:

Պատրաստված տոմսակներից 648 թուրք գումարի մնացին չը ծախված 16 տոմսակ, իւրաքանչիւրը 1 ռ. 50 կ. գնի, և 6 տոմսակ 1 թուրքիանոց, բոլորը 30 թուրք գումարի: Մնացած տոմսակներ 618 թուրք, աւելորդ ամբողջների համար ստացվեցաւ 12 թուրք, խօրերից 9 ռ., աֆիշաներից 2 ռ. 30 կ., աւելորդ տուած փող 1 ռ. Ընդամենը 642 ռ. 30 կ.:

Դախսը եղել է: Հաշուով տրված նոր դեկորացիայի նիւթերի համար 31 ռ., դեկորատորին և բանւորներին 20 ռ., հիւանդին 3 ռ., աֆիշաներ և տոմսակներ տպելու, կպցնելու և տարածելու համար 20 ռ., երաժշտութեանը 30 ռ., լուսաւորութեան համար 27 ռ., պարիկմախէրին 8 ռ., 13 զիւժին ամբողջների վարձ 13 ռ., ծառաներին 11 ռ., զգեստի համար 3 ռ., պիէսաները բերել տպելու համար հեռագիրների վճարը 6 ռ. 60 կ., մանր ծախսերի համար 5 ռ.: Ընդամենը 177 ռ. 60 կ.:

Ուրեմն զուտ արդիւնք մնում է 464 ռ. 70 կ., որ բաժանելով երկուսի վրա, կը մնայ 232 ռ. 35 կ., իսկ փոստի ծախսը հանելով 231 թուրք, որ և ուղարկվում է սորա հետ «Մշակի» խմբագրութեանը, յօգուտ Վանի սովատանջներին յատկացնելու համար: Միւս կէսը պատկանում է «Մարգարիտական» ընկերութեան գրադարանին:

Ներկայացմանը մասնակցած հայ երիտասարդութիւնը իւր ի սրտէն շնորհակալութիւն է յայտնում պ. Գոնչարով արտիստին, այն ջանքերի համար, որ պարտնը, որ և է վարձից հրաժարվելով, զորք գրեք բեմը կազմակերպելու և նոր դեկորացիաները պատրաստելու համար:

Խ. Անտօնով

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 3 փետրվարի

Անցեալ յունվարի 23-ին արուեստաւորների ժողովարանի դահլիճում տուած համեստ ընտա-

նեկան երեկոն, որ նշանակւած էր յօգուտ Կ. Պօլսոյ Միացեալ ընկերութեան, տուեց եկամուտ 442 ռ.:

Գուրս հանելով այդ գումարից մուղիկայի, սաղանդարների և բուֆետի ծախսը—ընդամենը 124 ռ. 50 կ., մնացեալ 317 ռ. 50 կ. ուղարկելով ձեզ, խնդրեմ տնօրինէք հասուցանելու ընկերութեան:

Չեմ կարող խորին շնորհակալութիւն չը յայտնել արուեստաւորների կուրբի ժողովին, որի ներկայացուցիչները հասկանալով այսպիսի գործոց նպատակը ժողովարանի դահլիճը և սեղանատունը ձրիաբար առաջարկեցին երեկոյի համար բացի լուսաւորելուց, որի ծախսը ընդամենը 25 թուրքի ևս ընդունեցի ինձ վրա. մի և նոյն ժամանակ կը յայտնեմ պ. Մարտիրոսեանցին իմ շնորհակալութիւնս, որ նա տպեց տոմսակները առանց վարձատրութեան:

Աղէքսանդր Մէլիք-Փաշայեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շաբաթ օր, փետրվարի 7-ին ուղարկեցինք Կիւլպէնկեան եղբայրների առեւտրական տան ձեռքով, որի ներկայացուցիչն է թիֆլիսում խուպիսերեան կարապետ աղան, 1000 թուրք յօգուտ Կ. Պօլսոյ «Միացեալ» ընկերութեան:

Մեզ խնդրում են յայտնել որ փետրվարի 12-ին, հինգշաբթի օր լինելու է Արծրունու թատրոնում ուսուց թատրոնական ներկայացումը, բարեգործական նպատակով, որին մասնակցելու են ուսուց թատրոնական խմբի ամենալաւ ոյժերը: Կը ներկայացնեն Եպիֆանիոս «Փօֆան» նոր պիէսան, որ մեծ ընդունելութիւն գտաւ Մոսկվայում և Ս. Պետերբուրգում:

Ինչպէս յայտնի է ընթերցողին, փետրվար ամսից սկսած այլ ևս լինելու չէ թիֆլիսում ուսուցչաւ, այլ նրա տեղ լինելու են ուսուց զբոսաւորական ներկայացումները: Պ. Պալմ արդէն տպված յայտարարութիւններով յայտնել է թէ ովքեր են լինելու թատրոնական խմբի մասնակցողները: Գերատանուհիների թուում մենք կարգաւորեցինք և Նեմկով-Բալթի տիկնոջ անունը:

«Русский Курьер» լրագրում կարգում ենք, որ Նորին Կայսերական Բարձրութեան Կովկասեան փոխարքայի առաջարկութեամբ, կառավարութիւնը ղրաւարութիւն ունի բնակեցնել Ղարսի նահանգում մի քանի հազար ուսուց երկրագործ ընտանիքներ:

Մայրաքաղաքների ուսուց լրագրութիւնը լի է հանգուցեալ Գոստոեվսկի մատենագրի թէ՛կեանքի և թէ նրա թողման հանդիսի նկարագրութիւններով: Մի ժամանակ Գոստոեվսկի մեծ հռչակ ունեւ ուսուց գրականութեան մէջ, Նրա բռնաները, մանաւանդ որոնք հասարակական և իրաւաբանական նշանաւոր հարցեր էին քննադատում, ինչպէս օրինակ «Записки мертвого дома» և «Преступление и наказание» որոնցից առաջինի մէջ քննված է բանտարկվածների կամ քարտուղիների գրութիւնը, իսկ երկրորդը յանցանքի հոգեբանական քննութիւն է, մեծ արձագանք էին գտել իրանց ժամանակին ուսուց հասարակութեան մէջ: Բայց վերջին տարիները Գոստոեվսկի ընկաւ հիւանդոտ միտքիցով մէջ և կորցրեց իր բոլոր հայեացքների թարմութիւնը, իր նախկին առողջ դատողութիւնը: Նրա թողման հանդիսին ներկայ էին Ս. Պետերբուրգի բոլոր թէ արական և թէ իգական դպրոցները, համալսարանը, բժշկական ակադէմիան, տեխնոլոգիական դպրոցը, բանտի վարչութեան ներկայացուցիչները, իրաւաբանական ընկերութիւնները, Մոսկվայի պատգամաւորութիւնը, գրողների ընկերութիւնը, Ս. Պետերբուրգի բոլոր թատրոնների գերատանները, իգական բժշկական դպրոցը և այլն և այլն:

Կառավարութիւնը նշանակել է Գոստոեվսկու այրիին 2000 թուրք տարեկան թոշակ նրա ամբողջ կենսութիւն համար, իսկ հանգուցեալի զաւակները ընդունված են դպրոցներում թագաւորական հաշուով:

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՋԵՏԻՑ մեզ գրում են, որ այդտեղ

հմուտ բժիշկ չը լինելու պատճառով այլ և այլ հիւանդութիւններ չառ զոհեր են տանում:

Մեզ գրում են որ Նոր-Բայաջէտի հայոց հոգեւոր դպրոցը շատ անմխիթար գրութեան մէջ է: Տեսուչը ամիսներով չէ երեւում դպրոցում, իսկ հոգաբարձուները միայն այն ժամանակ են ներկայանում, երբ հարկաւոր է աշակերտներից վարձ ստանալ:

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ մեզ գրում են որ յունվարի 24-ին այդտեղ հայոց թատրոնական ներկայացումն է եղել: Խաղացին «Շուշանիկ» ողբերգութիւնը և «Բռնի ամուսնութիւն» կատակերգութիւնը: Ներկայացումն շատ անաջող անցաւ:

Այն լուրը որ իբր թէ Կառավարութիւնը ղրաւարութիւն ունի այլ ևս չը թոյլ տալ նոր լրագիրների հիմնվելուն Ռուսաստանի մէջ, սուտ յայտնվեցաւ: Յունվար ամսին Ռուսաստանի այլ և այլ գաւառական քաղաքներում թոյլ տրվեցան մինչև 15 նոր լրագիրներ՝ ուսուցչին, գերմաներին և էստոներին լեզուներով:

Ջարմանալի հայտեցնող ոյժ է մահը: Գեռ մի քանի շաբաթ սրանից առաջ ոչ մի ուսուց լրագիր կամ ամսագիր չը կար որ չը յարձակվէր Գոստոեվսկու վրա նրա վերջին գրութեան նամար, որոնք չնչում են միտքիցով ողով և ատելութեան զգացմունքով դէպի եւրօպական քաղաքակրթութիւնը: Ամենայայտնի լրագիրները և ամսագիրները պարզապէս կախված էին յայտնում որ Գոստոեվսկու ուղեղը հոգեկան անքնական գրութեան մէջ է: Իսկ այժմ, երբ նա վախճանվել է, ամբողջ ուսուց մամուլը այն ծայրայեղութեան է հասնում, որ մոռանալով հանգուցեալի ճշմարիտ գեղեցիկ և հանճարեղ հին գրվածքները, հաւատացնում է որ Գոստոեվսկու միտաւոր կարողութիւնը մինչև մահը թաքն էր մնացել, հաւատացնում է որ նրա ամենալաւ գրութեանը նրա վերջին ստեղծութեանն են, որոնց մի քանի շաբաթ սրանից առաջ նոյն մամուլը խանդարված ուղեղի ծուռնոյ էր համարում:

Փետրվարի 8-ին վրաց թատրոնական խումբը կրկնեց Արծրունու թատրոնում «Փօքեֆ» պիէսան: Նոյն երեկոն խաղացին և Ա. Երեմեևի «Տարակուսանք» վերնագրով փողովիլը: Այս վերջինը թէ և տեղական կեանքից, բայց ֆրանսիական ոգով գրված և փոքր ինչ անբարոյական ակնարկութիւններով մի պիէսա է: Ջարմանալի է թէ որքան քիչ հասկացողութիւն ունեն թէ հայ և թէ վրացի ընտանիքները, որ այդ տեսակ պիէսաներին բերում են իրանց հետ իրանց երեխաներին և նստացնում լոծաներում:

Ամբողջ ուսուց լրագրութիւնը խոսում է այն գեղձուկների մասին, որոնք յայտնվեցան Կազանի նահանգում այդտեղի նահանգապետ Սկարիատինի կառավարութեան օրով: Սկարիատին արդէն հրաժարական է տուել: Ցայտնվեցաւ օրինակ, որ մեծ գողութիւններ էին լինում իգական Գիմնազիայում, որի կառավարիչ տիկինը գողացած փողերը հասցնում էր նահանգապետի կնոջ, որ այդ փողերով շքեղ կերպով ապրում էր և ամենաշաւայ պատուէրներ էր տալիս Կազանի մօզային մագաղաններում: Իրան նահանգապետ Սկարիատինի կաշառակերութեան և գողութեան այլ և այլ տեսակներին, բռնութիւններին, կամալականութեան ու գեղձուկների թիւ ու համար չը կայ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՔՈՒՐԴԱՀԱՅԳ

Հայք իւրեանց անկախութեան ժամանակներն այլ և այլ ազգեր կը նսած են: Նոքա իւրեանց հայրենի երկրին մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէին, ախրող ցեղն էին, և բացառիկ ոյժ գտնելով քաղաքական անկախութեան մէջ, անհակառակելի և գրեթէ բնական առաւելակշռութիւն մի ունէին նոյն երկրին մէջ բնակող այլ փոքր ժողովրդոց վրայ, և ըստ որում հզօրը միշտ

տկարը կը նսած է այն ժամանակներն՝ երբ տկարը, քաղաքակրթական յառաջդիմութեանց շնորհիւ, իւր անհատական գոյութեան համար դեռ զօրութեան ուրիշ երաշխաւորութիւններ չունէր, ուստի Հայք այլ երբեմն կը նսած են ուրիշ փոքր ժողովուրդներ որոց վրայ իշխանութիւն ունէին: Ստար երկիրներէն գալով Հայաստանի մէջ հաստատուած գաղթականութիւնը ալ նոյն բաղդն ունեցած են: Արդ Հայք, իւրեանց անկախութիւնը կորսնցնելէ ի վեր, տուած են զայս Հայք իւրեանց կարգին կը նսած են իշխանութեամբ կամ թուով հզօրացին ազգերէ: Այսպէս, յիշատակելով այն պարագայներն և եթ, որոց գործնական օրինակներն այժմ իսկ մեր աչաց ներքեւ ունիմք, Հայք արեւելեան և հիւսիսային արեւելեան Հայաստանի մէջ խառնուած են Կաւկասեան ցեղերու հետ, զիստաւորապէս վրաց հետ, և հազարաւոր վրացիներ կան այժմ որք զիտեն թէ իւրեանց նախահայրք Հայ էին: Հիւսիսային Հայաստանի մէջ և Հայաստանէն դուրս այլ տեղեր, Հայք թուրք եղած են հազարաւորներով այն բարեբաղդաբար մոռցուած ժամանակներն՝ երբ խառնութիւնը զինու զօրութեամբ կը յառաջդիմէր: Գլխաւորապէս, Կարսի, Արտասանի, Կարնոյ և Տրապիզոնի նահանգաց թուրքերուն մի մեծ մասն այս տեսակէն են, որպէս կապացուցուի ոչ միայն պատմութեամբ, այլ և նոցա դէմքով, աւանդութեամբ և մինչև իսկ լեզուով: Արեւմտեան Հայաստանի մէջ Հայք Յոյն եղած են, և Հայկական գաւառաց մէջ Յոյներն ընդհանրապէս Հայ սերունդէ լինել կը կարծուին: Բայց նոյն իսկ Հայաստանի մէջ, մանաւանդ Հայաստանի հարաւային մասանց մէջ, հազարաւորներով Հայք Քուրդ եղած են: Ապահովապէս կրնամք ասել թէ Տէրսիմի Քուրդք գրեթէ ամբողջապէս Հայ սերունդ են, որպէս կապացուցուի բազմաթիւ նշաններով: Նոյն բանը կրնամք ասել Վասպուրականի, Տարնոյ և Միջագետաց Քուրդերուն մի կաւրոր մասին համար ալ: Այն Հայք որք զարեւ առաջ քուրդացած են, այսօր գրեթէ անձանաչելի են մեզ, թէ և յոյժ մերձաւորութիւն ունենան այլ և այլ նկատմամբ: Նոքա բռնութեանց ժամանակներն հզօրագոյն ցեղի մի առջև տեղի տալով իւրեանց փրկութիւնը գտնել ուզած են: Այդ տեսակ բռնութիւնը այսօր չը կան: Բայց այն ժամանակներէն կտակեալ վիճակն այժմ իսկ կը շարունակէ հարաւային Հայաստանի այլ և այլ գաւառաց մէջ: հազարաւորներով կը համրուին հարազատ Հայեր, որք ամեն կողմէ Քուրդերէն շրջապատեալ հետզհետէ քուրդանալու վրայ են: արդէն կորուսած են իւրեանց մայրենի լեզուն, Հայկական անունները իսկ, և այն քրիստոնէական կրօնն, որով և եթ կը զանազանին իւրեանց Քուրդ զրացիներէն, յոյժ նսեմ գաղափար ունին նորա վրայ: Այս Հայերն են որ ՔՈՒՐԴԱՀԱՅԳ անուան երեք կը ճանչուին: Նոքա կը բնակին՝ Տարնոյ կողմն ի խոյթ, ի Սասուն, ի Նիզան, Լայլն: Վասպուրականի կողմն ի Մոկս, ի Շատախ, յԱղբակ, Լայլն: Միջագետաց կողմը, հարապէքի զհարաւային գաւառներն, և ի Մարտին, ի ձէզիլէ, Լայլն: Այս տեղերու Հայ ժողովրդոց նիւթական վիճակին խեղճութեան հաւասար բան մի եթէ կայ, այն ալ նոցա բարոյական և ազգային ողբալի վիճակին խեղճութիւնն է:

Արդ, եթէ թող տամք որ իրաց վիճակն այսպէս շարունակի, այդ հազարաւոր Հայերն, — իւրեանց կարիճութեամբ, տոկունութեամբ, հաւատարմութեամբ և այլ հանգամանք Հայութեան այդ ընտրեալոյն գա-

